

Eläkeläisten elojuhla Ahlaisten Suvipirtillä 24.8.2017

Kalevi Kivistö, Eläkeläiset ry.:n valtuuston puheenjohtaja

Hyvät elojuhliin ja 100 vuotta täyttävää itsenäistä Suomea juhlimaan kokoontuneet eläkeläiset ja eläkeläistoiminnan ystävät ja tukijat!

Tuttavani kertoi vihaisen eläkeläisen soittaneen hänelle ja kertoneen kokemuksestaan helsinkiläisessä raitiovaunussa. Joukko Töölön yhteiskoulun oppilaita käski ikääntyneen eläkeläisen antamaan koululaisille paikkansa, koska he ”maksavat hänen eläkkeensäkin”. Kovin ovat käytöstavat muuttuneet huonompaan suuntaan, mutta ei siinä kaikki. Oppilaiden käytöksen taustalla oli tuoreen talousnobelistimme julkisuudessa esittämä väite, jonka mukaan nykyinen, eläkkeellä oleva, hänen mielestään itsekäs sukupolvi on luonut eläkejärjestelmän, joka turvaa nykyisten eläkeläisten edut, mutta ei muka kykene maksamaan nuorelle sukupolvelle eläkkeitä.

Nobelistimme puhuu palturia. Ensinnäkin eläke-etuja on monin tavoin heikennetty, vaikka nobelistimme väittää niitä koskemattomiksi. Indeksejä on jäädytetty ja taitettu, kansaneläkkeen pohjaosa poistettu lähes kaikilta kela-maksuja ikänsä maksaneilta, työeläkemaksuja siirretty työnantajilta palkansaajille ja työntekijän osuutta vielä lisätään kiky-sopimuksen myötä. Työeläkkeen perusteena olevan palkan laskentaa on siirretty työuran lopun palkoista koko työuraa koskevaksi, jolloin alkuvaiheen matalammat palkat pienentävät eläkkeen perusteeksi laskettua palkka. Eläkeikää on monin tavoin korotettu, varhaiseläkkeet poistettu ja eläkeläisten käyttämien palvelujen ja lääkkeiden omavastuita korotettu. Kaiken lisäksi nobelistin haukkuma suurten ikäluokkien sukupolvi on koonnut lähes 200 miljardin euron eläkerahastot, joiden tuotolla voidaan työnantajan ja työntekijän

yhteensä maksamien eläkemaksujen nousupainetta tehokkaasti hillitä pitkälle tulevaisuuteen.

Vielä pahemmin metsään menee nobelistimme väite siitä, että nuoren polven eläkkeitä ei kyettäisi aikanaan maksamaan. Eläketurvakeskus onkin julkaissut laskelmansa, jotka osoittavat, että normaalilla talouden kasvuvauhdilla eläkelupaus pystytään toteuttamaan vuosisadan loppupuolelle asti nykyisellä eläkemaksujen tasolla. Eläketurvakeskuksen johtaja Jukka Rantala totesikin, että näkymää, jonka mukaan nuoren polven eläkkeet olisivat romahtamassa, ei ole olemassa. Kansainväliset arviot ja vertailut tukevat tätä johtopäätöstä. Tuoreessa kansainvälisessä vertailussa Suomen eläkejärjestelmä sijoittui 27 maan vertailussa kestävyydeltään kärjen tuntumaan, neljänneksi.

Tämän nuorille kauhukuvaa maalailevan keskustelun tarkoituksena onkin valmistella maaperää eläke-etuuksien huonontamiselle. Omalla tavalla tuo raitiovaunussa häiriköineiden nuorten reaktio kertoo siitä, että mielipiteen muokkaus on jo tuottanut tulosta. Asiassa on syytä olla valppaana, eduskuntahan voi aina 5/6 enemmistöllä puuttua myös maksussa oleviin eläkkeisiin – ja toistuvat indeksin rukkaukset sitä ovat jo omalla tavallaan tehneetkin.

Tulevaisuutta koskevissa laskelmissa korostuu työllisyyden merkitys.

Eläkejärjestelmän tilanne säilyy suunnilleen vakaana reilun 70 %

työllisyysasteella. Jos se siitä heikkenee, tulee eläkemaksuihin muutaman

prosenttiyksikön nousupaine. Ja mikäli työllisyysaste saadaan nousuun

lähemmäs Ruotsin – ja Ahvenanmaan – tasoa, voidaan eläkemaksuja

alentaa ja taata samaan aikaan nuorelle polvelle heille lain mukaan kuuluvat

eläkkeet. Talousviisaiden olisikin paljon tähdellisempää keskittyä pohtimaan

työllisyyden parantamisen keinoja kuin usuttaa sukupolvia yhteiskunnallista

ilmapiiriä kiristävään vastakkainasetteluun.

Eläkkeellä olevan sukupolven vakavin ongelma on päinvastainen kuin nobelistimme väitti: eivät ”liian hyvä” eläkkeet vaan eläkeläisköyhyys. Köyhyysriski kasvaa voimakkaasti iän myötä niin, että 65 vuotta täyttäneiden osalta se on 17 % ja 75-vuotiaista ja sitä vanhemmista jää köyhyysrajan alle joka neljäs ja 85 vuotta täyttäneistä joka kolmas. Naiseläkeläisillä köyhyysriski on suunnilleen kaksi kertaa suurempi kuin miehillä ja kaikkein suurin se on yksin elävillä naisilla. Kiireellisin tehtävä onkin pienentää eläkeläisten köyhyysriskiä korottamalla takuueläkettä, eikä vain sitä vaan myös parantamalla pieniä työeläkkeitä saavien asemaa. Katkonainen ja lyhyeksi jäävä työura antaa myös heikon eläketurvan. Tämä ongelma tulee vain kasvamaan pysyvien työsuhteiden muuttuessa yhä harvinaisemmiksi. Pääministerikin totesi äskettäin nuorten työurien koostuvan yhä lyhyemmistä ja moninaisemmista työsuhteista. Tapio Rautavaaran aikanaan laulaman laulun sanoma ”voi kuinka pieninä palasina onkaan mun leipäni maailmalla” koskee niin työssä olevia kuin katkonaisen työuran jälkeen eläkkeelle jääviäkin.

Jos kuluneen kesän yhteiskunnallista keskustelua haluaisi kuvata yhdellä sanalla, se olisi helppo löytää: SOTE. Eikä se ole sitä ensimmäistä kesää, ei toistakaan. Jo Kiviniemen-Vanhasen hallitus yritti aikaan levittää perusterveydenhoidon harteita ns. Paras-hankkeen avulla, jolla yritettiin yhdistää kuntia isommiksi kokonaisuuksiksi. Hanke kuitenkin eteni hitaasti eikä sillä kyetty ongelmaa ratkaisemaan. Sitten Kataisen-Stubbin hallitus yritti muodostaa 19 erityistä palvelujen tuottamisaluetta ja 5 erityisvastuualuetta, jotka huolehtisivat erikoissairaanhoidosta ja palvelujen järjestämisestä. Alueet olisivat olleet kuntayhtymiä. Nämä uudistukset, joita valmisteltiin parlamentaarisesti kaikkien puolueiden yhteistyöllä, kaatuivat kuitenkin

perustuslakivaliokunnassa siihen, että pienempien kuntien vaikutusmahdollisuudet olisivat jääneet olemattomiksi. Demokratiaongelma yritetään uusimmassa yrityksessä ratkaista muodostamalla aluepohja maakuntien varaan, joille valittaisiin vaaleilla oma hallinto. Asia olisi ratkennut, jos uuteen aluepohjaan olisi istutettu edellisessä hallituksessa parlamentaarisesti rakennettu palvelujen järjestämis- ja tuottamismalli.

Mutta näin ei tehty. Valmistelu pohja kavennettiin pudottamalla oppositio valmistelusta pois. Pääministeri Sipiläkin vaati viime hallituskaudella kansallisen edun nimissä opposition mukaantottoa valmisteluun, mutta hänen itsensä johtamassa hallituksessa tämä ylevä periaate oli unohtunut. Ja miksi: siksi, että kokoomus yksin vaati palvelujen markkinoistamista ja pakkoyhtiöittämistä eikä se olisi sitä parlamentaarisessa valmistelussa saanut läpi. Ja jotta markkinameininki saisi varmasti yliotteen, kielletään lakiesityksessä kuntia ja maakuntia tuottamasta sosiaali- ja terveystalvveluja omana toimintana. Tätä pakkoyhtiöittämistä hallitus perusteli EU:n vaatimuksilla, mutta perustuslakivaliokunta totesi perustelun katteettomaksi.

Yhden puolueen tahtoon alistumisesta muodostuikin hallituksen nyt valmisteleman uudistuksen sudenkuoppa. Uudistus kaatui jälleen perustuslakivaliokuntaan, joka edellytti juuri pakkoyhtiöittämisen ja palvelujen markkinoistamisen muuttamista, koska valiokunnan yksimielisen käsityksen mukaan sillä tavalla toteutettu uudistus ei takaisi kansalaisten yhdenvertaista mahdollisuutta saada palveluja. Myös uudistuksen aikataulua valiokunta piti niin tiukkana, että se vaarantaisi kansalaisten oikeusturvan.

Uudistuksen tärkein tavoite terveyserojen kaventaminen onkin. Tuoreet tutkimukset osoittavat, että terveyserot Suomessa ovat suuret. Vähiten palveluja käyttävät ne, jotka niitä eniten tarvitsisivat: vähävaraiset, syrjäseuduilla asuvat ja ikääntyneimmät. Vain Puolassa, Espanjassa ja USAssa terveyserot ovat vielä Suomeakin suuremmat. Siksi on nurinkurista,

että Pirua yritetään ajaa Pelsebuubilla tarjoamalla lääkkeeksi USAn markkinaperusteista mallia, jossa epäkohta on siellä vielä Suomeakin suurempi.

Riskinä on kansainvälisten jättien kiinnostuksen keskittyminen alueille, joilla väestöpohja on suurin ja väestö on keskimääräistä nuorempaa ja terveempää. Sen sijaan kansainvälisten jättien kiinnostus maaseudun ja pienempien kaupunkien palveluiden järjestämiseen tulisi olemaan vähäinen. Jopa entiseen kotikaupunkiini Jyväskylään oli vaikea saada yksityisiä toimijoita edes kokeilemaan, koska he pitivät maksettavaa korvausta liian pienenä. Mikä olisi sitten tilanne maaseutukunnissa, kun yli 100 000 asukkaan kaupunkikaan ei ole tarpeeksi houkutteleva. On suuri riski, että alueelliset erot palvelujen tarjonnassa tulisivat kasvamaan. Juuri siitähän perustuslakivaliokuntakin varoitti.

Jyväskylässä kukasta kukkaan lentävän hyönteisen mukaan nimensä saanut terveysjätti oli siis tyytymätön kunnan maksamaan korvaukseen. Lain myötä ne saisivat vahvemman otteen kustannusten maksajasta, maakunnasta. Kun hallitus puolestaan vakuuttaa, että veroja ei uudistuksen yhteydessä nosteta, jää ainoaksi mahdollisuudeksi asiakasmaksujen nostaminen. Ja ne taas ovat jo nyt Suomessa Pohjoismaiden korkeimmat. Maksujen korotus vaikeuttaisi eniten palveluja tarvitsevien vähävaraisten ja ikääntyvien palvelujen käyttöä, minkä seurauksena terveiserot kasvaisivat entistäkin suuremmiksi.

Hallituksen esitystä on kutsuttu kaunistellen esitykseksi palvelujen käyttäjän valinnanvapaudesta. Tässä yhteydessä mieleeni on tullut muistikuva 56 vuoden takaa. Olin sairastanut silloin pitkää hoitoa vaatineen keuhkotuberkuloosin, ja kun olin kirjoittautumassa sairaalasta pois, totesi nuori lääkäri, että ongelmien uusiutuessa voisin hakeutua hänen vastaanotolleen missä päin Suomea hän silloin sattuisikin olemaan. Hän jatkoi toteamalla, että ”toistaiseksi Teillä on vielä vapaus valita lääkäri”. Jo

ainakin puoli vuosisataa sitten valinnanvapaus oli siis elävää käytäntöä ja sittemmin sitä on yhteiskuntakin ruvennut tukemaan maksamalla KELA-korvausta yksityisten palvelujen käyttäjille ja luomalla lainsäädännöllä työnantajille veloitteen järjestää työterveyshuolto työelämässä mukana oleville. Nyt maakunta joutuisi kilpailuttamaan perusterveydenhoidon järjestäjät. Voittaja saisi homman hoitaakseen ja asukkaiden olisi kirjaututtava ko. terveysaseman käyttäjäksi aina vuodeksi kerrallaan. Jos siinä tilanteessa haluaisi valita jonkun muun palveltuottajan, ei siihen saisi enää nykyiseen tapaan myöskään KELAn tukea. Mitäs sitä silloin valittaisiin? Ite asiassa valinnanvapaus kaventuisi.

Tosiasiasa hallituksen kaavailemalla uudistuksella ei kavennettaisi terveyseroja vaan kasvatettaisiin niitä sekä alueiden että väestöryhmien välillä. HUS:n toimitusjohtaja Aki Linden luonnehtikin hallituksen perustuslakivaliokunnassa kaatunutta esitystä lahjakirjaksi kansainvälisille terveysjäteille.

Uudistuksen tavoitteista – terveyserojen kaventamisesta, hoitoketjujen eheyttämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluista erikoissairaanhoidon, tietojärjestelmien yhtenäistämistä ja toiminnan saattamisesta taloudellisesti kuntaa vahvemmilte harteille, maakunnille – ollaan varsin yksimielisiä. Ensin olisi laitettava perusta kuntoon ja varmistettava perusterveydenhoidon toimivuus. Huolellisten kokeilujen kautta voitaisiin rauhassa luoda toimiva järjestelmä, jota voitaisiin tarvittaessa täydentää myös järjestöjen ja yksityisten tuottamilla palveluilla. Perusta olisi kuitenkin julkisella tuotannolla ja myös kuntien ja maakuntien tulisi voida toimia palvelujen tuottajina. Pakkoyhtiöittäminen torppasi myös perustuslakivaliokunta, siksi siitä luopuminen on jo juridisesti uudistuksen etenemisen ehto, vaikka se yhdelle osapuolelle kipeää tekeekin. Vain pohjan rakentamisella julkisten toimijoiden varaan voidaan luoda

oikeudenmukaisempi sosiaali- ja terveydenhoito – antaa 100-vuotiaalle Suomelle todellinen syntymäpäivälahja.

Eräs tutkijaystäväni välitti muutama päivä sitten kansainvälisen tutkimuksen, joka osoitti, että yksinäisyys ja sosiaalinen eristäytyminen aiheuttavat paljon enemmän ennenaikaisia kuolemia kuin esimerkiksi ylipaino. Yksinäisyys lisää ennenaikaisen kuoleman riskiä jopa 50 prosentilla.

Tämä tosiasia – jonka vastaa myös arkikokemusta – asettaa haasteet myös omalle toiminnallemme. Osallistuminen järjestön toimintaan antaa jo sellaisenaan elämää vuosiin ja vuosia elämään.

Myös järjestömme edunvalvonta saa koko ajan uusia haasteita. Ne reaktiot, joihin nobelistimme perusteettomat väittämät antoivat virikkeen, kertovat vakavasta ilmiöstä: ikäsyrynnästä. Ikäsyryntä ja siihen liittyvä nuiva suhtautuminen eläkeläisväestöön ovatkin EETUn tutkimuksen mukaan eläkeläisten päälimmäisiä huolenaiheita. Ikäsyrynnän torjumisesta hyvän esimerkin antaa norjalainen veljesjärjestömme, jonka työn tuloksena kaikenlainen ikäsyryntä kielletään lailla. Tässä olisi hyvä esimerkki myös suomalaisille lainsäätäjille.

Yhteiset kokoontumiset antavat voimaa ja kasvattavat sitä yhteisön voimasta kasvavaa sosiaalista pääomaa, jolla voimme puolustaa etujamme ja parantaa elämämme. Kokoontumalla yhteen onnittelemme 100 vuotiasta ja toivottavasti entistä vanhusystävällisempää Suomea. Toivotankin juhlaan kokoontuneille eläkeläisaktiiveille parhainta menestystä toiminnassa eläkeläisväestön hyväksi.